

İler ve Mâlikîler ise Hz. Âişe'den gelen rivayeti dikkate alıp ilk iki rek'atta aynı sûreleri zikretmekle beraber üçüncü rek'atta İhlâs'la birlikte Muavvizeteyn'in de okumasını mendup sayarlar (ilgili hadisler için bk. Ebû Dâvûd, "Vitr", 4; Tirmizî, "Vitr", 9).

Vitirde Kunut duasının meşruiyeti konusunda Mâlikîler hariç ulemâ görüş birliği içindedir. Mâlikîler'e göre ise vitirde Kunut duası okunmaz. Hanefîler'e ve Hanbelîler'e göre yıl boyunca kılınan vitir namazlarında Kunut duası okunurken Şâfiîler'e göre bu dua sadece ramazanın son yarısında okunur. Hanefîler'e göre üçüncü rek'atta kıraatten sonra rûkûa varmadan önce eller kaldırılıp tekbir alınır ve ardından Kunut duası okunur. Bu uygulama Ebû Hanîfe'ye göre vâcip, İmâmeyn'e göre sünnettir. Kunut duasını okuyamayanlar "Rabbenâ âtinâ" duasını okur veya üç defa "Allahümmeğfir li" veya "Yâ rabbi" derler. Hem imamın hem de imama uyan kimsenin Kunut duasını sessizce okuması tercih edilir. Kunut duasını unutan kimse rûkûda veya rûkûdan başını kaldırdıktan sonra bunun farkına varırsa geri dönmeyiz, ancak vâcibi terkettiğinden namazın sonunda sehiv secdesi yapar. Şâfiî veya Hanbelî bir imama uyan kimse bu mezheplerdeki görüş doğrultusunda imamla birlikte rûkûdan sonra Kunut yapar. Üçüncü rek'atın rûkûunda imama yetişen kimse hükmen Kunut duasına yetmişmiş sayılır ve kendi başına tamamladığı rek'atların sonunda Kunut yapmaz. Şâfiîler'e ve Hanbelîler'e göre ise son rek'atta rûkûdan kalktıktan sonra Kunut menduptur; "Semiallâhu limen hamideh" denilerek kalkılırken eller göğüs hizasına kadar kaldırılır ve cemaatle kılınan namazda imam açıktan okur (ayrıca bk. KUNUT).

Mâlikîler dışındaki mezheplere göre vitir namazının ramazanda teravihin devamı gibi cemaatle kılınması menduptur. Ramazanda dışında ise cemaatle kılınması Hanefîler'e göre mekruhtur; Şâfiîler ve Hanbelîler'e göre de sünnet olan tek başına kılınmasıdır. Mâlikîler'e göre vitrin daima evde kılınması efdaldır. Vitr namazından sonra üç kere "Sübhâne'l-melikî'l-kuddûs" denilmesi ve üçüncü söyleyişte sesin yükseltilmesi (*Müsned*, III, 406), ayrıca, "Allahüm! Öfkenden rızâna, cezalandırmandan affına, senden sana sığınırım; seni yeterince övemem, sen kendini övdüğün gibisin" duasının okunması (*Müsned*, I, 96; Nesâî, "Kıyâmü'l-leyl", 51) müstehaptır (Hatîb eş-Şirbînî, I, 339; ayrıca bk. Muvaffakuddin İbn Kudâme, II, 601).

Kazâsı. Hz. Peygamber, "Vitr namazını kılmadan uyuyan veya kılmayı unutan kimse hatırladığı zaman namazı kılsın" buyurmuştur (*Müsned*, III, 44; Ebû Dâvûd, "Vitr", 6; vitrin kazâ vaktiyle ilgili görüşler için bk. Şevkânî, III, 58-59). Hanefîler'e göre, sabah namazı vakti girdiği halde vitri ister bilerek ister unutarak kılmamış olan kimseye Kunut duasıyla birlikte kazâsı gerekir. Ebû Hanîfe'ye göre vâcip, amel bakımından farzlara mühlak olduğundan tertibe riayet gerekir; sabah namazını kılarlarken vitri kılmadığını hatırlayan tertip sahibinin namazı vitri kılacak kadar zaman varsa fâsid olur; önce vitri kazâ edip sonra sabah namazını kılmalıdır. Bu vakitte kılamayan veya tertip sahibi olmayanlar daha sonra herhangi bir vakitte kazâ edebilirler. İmâmeyn de yukarıdaki hadise istinaden sünnet kabul ettiği vitrin kazâsının gerekliliğine hükmetmiştir. Şâfiîler'e göre kazâ edilmeyeceğine dair görüşler de bulunmakla beraber işaret edilen hadise dayanılarak kazâsı müstehap görülmüştür. Hanbelîler'de de benzer bir görüş vardır. Mâlikîler'e göre vitrin zaruri vakti sabah namazının kılınmasına kadar sürdüğünden kişi sabah namazını kıldıktan sonra vitri kılmadığını hatırlarsa kazâ etmez; namazda iken hatırlarsa ve sabah namazı için yeterli vakit varsa namazdan çıkıp vitri kılması gerekir. İbn Hazm'a göre vitri kasten terkeden kişi sonradan kazâ edemez; ancak uyku veya unutma sebebiyle kılınmayan vitir namazları kazâ edilebilir (*el-Muḥallâ*, III, 101 vd.).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "vtr" md.; *Müsned*, I, 89, 96, 231; III, 44, 406; V, 357; VI, 7; Muhammed b. Nasr el-Mervezî, *Şalâtü'l-vitr* (nşr. M. Ahmed Âşûr – Cemâl Abdülmün'im el-Kûmî), Kahire 1993; Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-âşâr*, I, 249 vd.; İbn Hazm, *el-Muḥallâ*, III, 42-54, 101 vd.; Serahsî, *Mebsûṭ*, I, 150, 155-156, 164-166, 234; Kâsânî, *Bedâ'îc*, I, 270-274; Muvaffakuddin İbn Kudâme, *el-Muḡnî* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî – Abdülfettâh M. el-Hulv), Riyad 1419/1999, II, 578-601; Nevevî, *el-Mecmû'* (nşr. M. Necîb el-Mutîî), Cidde, ts. (Mektebetü'l-irşâd), III, 505-521; Şehâbeddin el-Karâfî, *eş-Zâhire* (nşr. Saîd A'râb), Beyrut 1994, II, 392-397; İbnü'l-Mutahhar el-Hillî, *Muḥtelefü's-Şi'a fi ahkâmî's-şer'a: eş-Salât*, Kum 1423, s. 332-337; İbn Hacer el-Askalânî, *Keşfü's-sitr 'an hükmi's-şalât ba'de'l-vitr* (nşr. Hâdî b. Hamd b. Sâlih el-Mirrî), Beyrut 1417/1997; Bedreddin el-Aynî, *Umdu'tü'l-kârî*, Beyrut 1421/2001, VII, 3-34; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir*, I, 300-312; *Tecrid Tercemesi*, II, 207-248; Hatîb eş-Şirbînî, *Muḡnî'l-muḥtâc* (nşr. M. Halîl Aytânî), Beyrut 1418/1997, I, 335-339; Buhûtî, *Keşşâfû'l-kunâf* (nşr. İbrâhîm Ahmed Abdülhamîd), Riyad 1423/2003, I, 309, 490-500; Abdülganî b. İsmâil en-Nablusî, *Keşfü's-setr 'an farziyyeti'l-vitr* (nşr. M. Zâhid Kevserî), Kahire 1370/1951; Şevkânî, *Neylû'l-evṭâr*, III, 35-59; İbn Âbidîn, *Reddû'l-*

muḥtâr (nşr. Âdil Ahmed Abdülmecvûd – Ali M. Muavvaz), Riyad 1423/2003, II, 438-449; M. Ce-vâd Mağniyye, *Fıkhü'l-İlmâm Ca'fer eş-Şâdiḡ*, Beyrut 1404/1984, I, 133; Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletüh*, Dimaşk 1404/1984, I, 809-829; Keşmirî, *Keşfü's-sitr 'an şalâti'l-vitr* (*Mecmû'atü resâ'ili'l-Keşmirî* içinde), Karaçi 1416/1996, I, 337-511; Habib b. Tâhir, *el-Fıkhü'l-Mâlikî ve edilletüh*, Beyrut 1418/1998, I, 281-285; Dursun Demir, *Vitr Namazıyla İlgili Hadisler ve Değeri* (yüksek lisans tezi, 2006), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Rukiye Koçak, *Vitr Namazı ile İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi* (yüksek lisans tezi, 2006), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Sâlih b. Abdüsse'mî el-Âbî, *eş-Şemerü'd-dâni 'alâ Risâletihî'l-Kayrevânî* (nşr. Ahmed Mustafa Kâsim et-Tahtâvî), Kahire 2007, s. 672; Büşra Yüzügüldü, "Hanefî ve Şâfiî Mezheplerinde Vitr Namazı", *Diyanet İlmî Dergi*, XLV/4 (2009), s. 61-88; "Vitr", *Mu.F.*, XXVII, 289-302.

SAMI ERDEM

VİYANA

Avusturya Federal Cumhuriyeti'nin başşehri.

Tuna'nın sağ kıyısına yakın bir yerde, buraya dökülen Wien nehrinin iki tarafında düz bir alanda kurulmuş olup denizden 170 m. yüksekliktedir. Macarca Bécs, Boşnak, Sırp ve Hırvat dilinde Beç olarak geçer. Slovence Dunaj (Donava) Tuna nehrine işaret eden bir tanımlamadır. Çekçe Viden, Slovakça Viedeň, Lehçe Vieden şeklinde yazılır. Osmanlı Türkleri'nde Macarca'dan alınan Beç ve XIX. yüzyıldan itibaren Viyana olarak geçer. Evliya Çelebi, şehre Macarlar'ın Külvar adını verdiklerini yazmakla birlikte bunun kelimenin etimolojik anlamının ifadesi olduğu anlaşılmaktadır. Gerçekten Beç "şehrin / hisarın dışında" (varošta) gibi bir anlama sahiptir ve Macarca külváros kelimesiyle örtüşmektedir (Kreutel – Prokosch, s. 131, 289, n. 163). Viyana ismi IX ve X. yüzyıllardaki Magyar hâkimiyetine dayanır ve genelde "yamaç" (steilhang) şeklinde tercüme edilir ki bu da şehrin o zamanlar ne kadar önemsiz bir yer görüldüğüne işaret eder.

Viyana bölgesel konumu itibarıyla çeşitli yönere açılan yolların kavşağında yer alır. 1792'de fevkalâde elçi sıfatıyla burada bulunan Ebûbekir Râtîb Efendi şehrin bu konumunu şöyle tarif etmektedir: "Beç şehri Avrupa memleketlerinin ekserisine semt ve memur ve Avrupa'nın göbeği makamındadır" (*Nizâm-ı Cedit'in Kaynaklarından Ebubekir Ratib Efendi'nin "Büyük Layiha"sı*, s. 321). Bu anlamda taş devirlerine kadar uzanan arkeolojik bulguların da gösterdiği üzere tarihin en eski dönemle-

VİYANA

rinden beri bir yerleşim yeri olarak ortaya çıkar. Burada Keltler zamanında (m.ö. 400'lerde) Vedunia isminde bir yerleşim yeri vardı. İlkçağ'larda Vindobona adıyla bilinir. Milâttan sonra 50'lerde burada German kavimlerine karşı Panonia eyaletinin korunmasını üstlenen bir Roma garnizonu yer almaktaydı. Burası 395'te Gotlar tarafından tahrip edildi. En erken olarak bu yörede cereyan eden bir çarpışma sebebiyle 881'de zikredilmeye başlanan ve ismini yakınlardaki küçük bir nehir olup Tuna'ya akan Wien'den alan Venia adlı bir yerleşim mahalli zamanla Vindobona'nın yerine geçer ve ileride Wien diye bilinecek şehir bu şekilde oluşmaya başlar. Bölgedeki Roma idaresi V. yüzyılda sona erdi ve "barbar" kavimlerin saldırıları önlenemez hale geldi. Doğu Frankları Kralı I. Otto'nun Augsburg yakınlarındaki Lechfeld savaşında (Ağustos 955) Magyarlar'ı yenmesiyle başlayan dönem, yalnızca bunların Panonia bölgesinde (bir kısmıyla Macaristan) yerleşip zamanla Hristiyanlığı kabul etmeleriyle sonuçlanmadı, aynı zamanda 976'da kurulan Ostarrichi (Österreich / Avusturya) Markgraflığı (serhad kontluğu) sebebiyle Avusturya ve dolayısıyla Viyana'nın da yükseliş dönemine girmesine imkân verdi. Avusturya markgrafları ve hersekleri soyu olan Bavyera asıllı Babenbergerler zamanında (976-1246) gelişen Viyana

XI. yüzyıldan itibaren önemli bir ticaret merkezi haline geldi. 1137 tarihli bir belgede ilk defa şehir statüsü verilmiş olarak geçti. 1155'te Babenberger idaresindeki Avusturya hersekiğe (dukalık) yükseltince ertesi yıl Viyana da başşehir konumuna erişti ve Ekim 1221'de ticaret mallarının belirli bir zaman şehirde depolanmasını talep etme imtiyazını elde etti.

1237'de yöresel senyörlerin erkinden çıkarak kayzerin doğrudan idaresine bağlanan Viyana 1276'da I. Rudolf tarafından zaptedilerek Habsburglar'ın eline geçti, ancak bu idare altında şehirsal haklarını giderek kaybetti. 1522'de şehirdeki toplumsal kesimlerin isyanı, 1526'da I. Ferdinand tarafından bu hakların tamamen iptal edilmesiyle neticelendi. Hânedanın Viyana üzerindeki bu hâkimiyeti I. Dünya Savaşı sonuna kadar devam etti. 1438-1806 yılları arasında Habsburglar'ın temsil etmeye başladıkları Kutsal Roma Alman İmparatorluğu'nun merkezi oldu. Şehir ikinci bânisi olarak kabul edilen IV. Rudolf zamanında Prag'daki örneğine uygun biçimde bir üniversite kuruldu (1365) ve XII. yüzyılda Roman üslûbunda yapılan St. Stefan Katedrali'nin gotik tarzda yeniden inşasına girişildi (1359). Viyana 1485-1490 yıllarında Mátyás Corvinus tarafından ele geçirilerek bir müddet Macar Krallığı'nın hâkimiyetinde kaldı. Viyana'da 1469'da piskoposluk, 1723'te başpiskoposluk kurulması şehrin Katolik bir din merkezi haline gelmesinde etken oldu. 1551'de buraya yerleşen Cizvit tarikatının mârifetiyeli Katolikliği kabul etmeyenlere karşı kanlı bir mücadele sürdürülmeye başlandı. Yine de şehirdeki Protestanlar'ın oranı 1571'lerde % 80'leri bulmaktaydı. Bu durum II. Maximilian'ı bir "vicdan hürriyeti fermanı" yayımlamaya sevketti. Katolik olmayan nüfustaki bu üstünlük şehrin reformasyon karşıtlığı hareketinden son derece etkilenmesine ve nihayet 1625'te bütün Protestanlar'ın sürülmesine yol açtı. 1640 yılına gelindiğinde yalnız Viyana değil Avusturya da Protestanlar'dan neredeyse tamamen temizlenmiş bulunuyordu.

1648-1740 yılları arasında sürdürülen inşaa faaliyetleri Viyana'yı önde gelen bir barok şehir haline getirdi. Bu amaçla yapılan büyük harcamalar Viyana ahalisini zora soktuğundan dönemin hükümdarı VI. Karl'ın ölümü (1740) ferahlıkla karşılandı. Şehirde o zamanlar sıkça ortaya çıkan ve ba salgınlarından biri 1679'da 100.000'den fazla insanın hayatına mal olmasına rağmen 1700'de 80.000 tahmin edilen nü-

Viyana şehrini gösteren bir Türk şehir planı

fusu 1754'te 175.000 gibi önemli bir sayıya ulaştı. 2 Mayıs 1750'de miras kalan toprakların Bohemya tacına bağlı olanlarla birleştirilerek devletin bütünlüğü sağlandığında Viyana yeni bir kimlik ve görünüm kazanmaya başladı. Schönbrunn (Mustafa Hattî Efendi, s. 38) ve Belvedere dahil birçok sarayın ve hükümet binasının inşa edildiği Maria Theresia dönemindeki (1740-1780) büyük imar faaliyetleriyle kültürel gelişme ve oğlu II. Joseph'in (1780-1790) devlete merkezî bir yapılanmayla yeniden şekil vermeye çalıştığı köklü yenilenme girişimleri neticesinde Viyana'da çok sayıda görkemli resmî bina yükseldi. Bu arada eski imparatorluk sarayı olan Hofburg yakınlarındaki Burg Tiyatrosu millî Alman tiyatrosuna dönüştürüldü (1776). Bu dönemde Almanca'nın resmî dil haline getirilmesi zamanla şehre bir Alman başkenti havası kazandırdı.

Kayzer II. Franz'ın (1792-1835) Kutsal Roma Alman İmparatorluğu'ndan feragat ederek Avusturya İmparatorluğu'nu ilân etmesi neticesinde (11 Ağustos 1804) Viyana yeni teşekkül eden Kaiserreich'in merkezi oldu. Avrupa'da Fransa'ya karşı verilen savaşlar döneminde Viyana 1805 ve 1809'da Fransızlar'ın işgaline uğradı. Napolyon'un hükümrânlığının çökmesinin ardından Viyana'da Avrupa'yı yeniden düzene sokacak büyük kongre toplandı (1814-1815) ve şehir yeni muhafazakâr dönemin (restorasyon) siyasî merkezi haline geldi. 1848 yılının Mart, Mayıs ve özellikle Ekim aylarında patlayan ve Avrupa'nın hemen her tarafına yayılan genel halk ayaklanmaları Viyana Kongresi'yle başlayan baskıcı restorasyon dönemini sona erdirdiğinde Viyana da bu gelişmelerden birinci derecede etkilendi. Restorasyon devrinin mi-

1529 Viyana Muhasarası'nda Osmanlı ordusunu ve Viyana şehrini gösteren gravür (Kreutel – Prokosch, s. 47)

manı olan Avusturya Başbakanı Prens Metternich, Viyana'yı terketmek zorunda kılarken Kayzer I. Ferdinand tahttan çekildi ve ekim ayaklanması kanlı şekilde bastırıldı.

1857'de kule ve surları büyük ölçüde ortadan kaldırılan Viyana'da bu surların yerinde "ring" adı verilen ve eski şehri çevreleyen geniş bulvar sistemi yapıldı. Zamanla şehrin en tanınmış yapıları bu bulvar üzerinde yer aldı. 1865'te yolcu taşımaya başlayan atlı tramvay hattı 1895'te elektrikli hale getirildi. 1868-1875 arasında Tuna nehrinin taşkınlarını önleyici tedbirler alındı. Nehrin dolambaçlı yatağında düzeltmeler yapılarak şehirden geçen koldaki suyun akış hızı ve istikameti denetim altına alındı (Tuna Kanalı). 1873-1910 yıllarında şehrin ihtiyacını karşılamak için geniş bir su şebekesi kuruldu ve nihayet buraya gelen suyu kaynağından taşımak üzere 100 km. uzunluğunda kapalı bir kanal inşa edildi. 1873'te bir dünya sergisine ev sahipliği yapan Viyana'da ilk kız lisesi (gymnasium) 1892'de açıldı. Böylece devrin önde gelen meselelerinden biri olan kadın hakları konusunda önemli bir gösterişte bulunuldu. Franz Joseph zamanında (1848-1917) yeni yol şebekeleriyle donatılan ve 1890'da varoşların şehre dahil edilmesiyle nüfusu 1,5 milyona yükselen Viyana böylece Avrupa'nın en kalabalık şehirleri arasına girdi. Civar semtleri birbirine bağlanmış modern bir şehir haline getirilmekle beraber St. Stefan Katedrali merkezli eski şehir (Alt-Stadt) dokusunun tarihsel mekân özelliği korundu ve yaşatılmasına özen gösterildi. Başlayan sanayileşme neticesinde nüfusun 1870-1914 yılları arasında 2 milyona dayanması yine de şehri fazla kalabalığın tahribatından kurtaramadı; toplumsal huzursuzluk ve yaygın sefalet sosyal-demokrat akımlara revaç verdi ve oluşan işçi sınıfının sefaletine içinde yaşanılan şehir de ortak oldu.

30 Ekim 1918'de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla Viyana yeni kurulan (12 Kasım 1918) Avusturya Cumhuriyeti'ne başşehir yapıldı ve 10 Kasım 1920'de müstakil federal bir eyalet haline getirildi, 19 Kasım'da kendi şehir anayasasını kabul etti. Siyasî ve içtimai huzursuzluklar savaş sonrasındaki döneme damgasını vurdu. 15 Haziran 1927'deki Marksist ayaklanma, Adalet Sarayı'nın yakılması dahil yaşanan olumsuzluklar, şehrin idaresini elinde tutan sosyalist hareketin 1934'te zorla bertaraf edilmesine kadar sürdü. II. Dünya Savaşı arefesinde Avusturya, Nazi Almanyası tarafından ilhak edil-

diğinde (Anschluss, 12 Mart 1938) Viyana merkez olma ayrıcalığını savaş sonuna kadar kaybetti. Viyana savaşın son döneminde müttefiklerin hava saldırıları sebebiyle büyük tahribata uğradı. Mevcut binaların % 20'si yıkılırken yaklaşık 90.000 bina oturulamaz hale geldi. Çıkan yangınlarda tarihi St. Stefan Katedrali de etkilendi. Viyana Nisan 1945'te Kızıldoru'nun eline düştü ve 1955'e kadar müttefiklerin (İngiliz, Fransız, Rus, Amerikan) askerî işgali altında dört bölgeye bölünmüş olarak kaldı. Şehrin bölüşülemeyen tarihi merkezi dönüştürülmüş bir şekilde idare edilmeye başlandı. Yenilgiye ve işgale rağmen Viyana, Nazi tahakkümü sonunda Doğu blokunu teşkil edecek komşu ülkeler gibi tek başına Sovyet Rusya eliyle kurtarılmamış olmanın mutluluğunu yaşadı. Ruslar'ın seksen kadar mücavir yerleşim bölgesini dahil ederek 1946'da kurdukları Büyük Viyana idaresi 1954'te sona erdiğinde ilâve edilen yerler tekrar Aşağı Avusturya bölgesine iade edildi. 15 Mayıs 1955'te Avusturya hürriyetine kavuştu ve aynı yılın sonbaharında işgal ortadan kalktı.

Viyana, Prag ve Venedik gibi tarihsel zenginliği yanında Avrupa'nın gerçek mimari ve sanat eserleri merkezleri arasında ön sırada yer alır. Şehir kendine has özellikleriyle tanınır. Şehre damgasını vurmuş, başta Mozart olmak üzere dünyaca meşhur büyük bestekârlarıyla klasik müziğin merkezlerinden biri sayılan Viyana, iki defa kuşatma altına alınmasının yanında yüzyıllar boyunca devam eden Türk savaşlarının tarihsel miras ve hâtırasını turistik bir sermayeye dönüştürmede de başarı kazandı. Şehrin sokak ve binalarında korunan Türk izleri, zenginlik ve çeşitlilik açısından emsalleri arasında ön sıralarda yer alan müzelerindeki Türk ganimetleri, zafer alâmetleri, Türk şarkıları, porselen resimleri, genelde Türk içeceği diye adlandırılan kahve ve açılan ilk kahvehaneleri, Viyana ay çöreklerine kadar uzun geniş bir liste teşkil eder. Viyana ayrıca tiyatro, opera, filarmoni orkestrası, dünyada başka örneği bulunmayan İspanyol binicilik okulu gibi etkinlikleriyle de Avrupa'nın en önde gelen kültür merkezlerinden biridir. Şehir, İnternasyonal Atom Enerjisi Organizasyonu (IAEO), Petrol İhraç Eden Ülkeler Organizasyonu (OPEC) gibi bir dizi uluslararası kuruluşa ev sahipliği yapmakta, Birleşmiş Milletler teşkilâtının merkezlerinden biri olarak da (UNO-City) hizmet vermekte, günümüzde de birçok önemli devletler arası görüşme ve antlaşmanın yapıldığı tarafsız bir yer niteliğinde öne çıkmak-

tadır. Viyana 2010 yılı itibarıyla 1.731.000 kadar bir nüfusa sahipti, burada yaşayan Türkler'in sayısı 41.000'i bulmaktadır.

Viyana ve Türkler. Viyana, Osmanlı dünyasında hakkında çeşitli efsaneler üretilmiş, ele geçirilmesi ana hedef olarak gösterilen (kızılma) şehirler arasında yer almıştır (Teply, *Türkische Sagen und Legenden*, s. 34-73). Bosna'nın fethinden sonra (1463) devam eden Türk akıncılarının saldırılarının Krain (Karinya) bölgesine erişmesi, 1471 ve 1473 yıllarındaki akınların Steiermark (İştayer) ve Kärnten (Karinyola / Karanite: *Mustafa Efendis Gesandtschaftsreise*, s. 143-181) bölgesine sirayet etmesi, Avusturya ana topraklarının tehlike altında bulunduğunu gözler önüne sermiştir. Macaristan'ın çökmesi (1526), Avusturya sınırlarına doğru ilerleyen Türk gücünün Viyana için de artık büyük bir tehdit unsuru teşkil ettiğini göstermiştir. 1529'daki ilk muhasara mevsimin ilerlemiş olmasından dolayı ucuz atlatılmıştı. 10 Mayıs'ta İstanbul'dan hareket eden ordunun esas hedefini Viyana teşkil etmediğinden muhasara hazırlıklarıyla yola çıkmamıştı. 22 Eylül'de şehrin önlerine gelinmekle beraber hava muhalefeti Eylül

I. Viyana Kuşatması'nı tasvir eden bir minyatür (*Hünernâme*, TSMK, Hazine, nr. 1524, vr. 257^a)

VİYANA

Viyana sokaklarını süsleyen Türk heykellerinden Dayı Cerkez heykeli

sonuna kadar ciddi bir baskıda bulunulmasını engelledi. 1 Ekim'de başlayan muhasaranın ikinci faslı havaların düzelmesiyle hareketli geçti, özellikle lağım patlatmaları askerî harekâtın ağırlıklı noktasını oluşturdu. Şehirde iki aylık bir gıda stokunun mevcudiyeti, daha erken tarihlerde başlatılacak bir muhasaranın başarılı bir sonuç verebileceğine işaret etmektedir. Buna rağmen askerin huzursuz ve gayri memnun hali, bizzat padişahın kış bastırmadan İstanbul'a varmak istemesi muhasaranın kaldırılması kararının alınmasında etkili oldu (14 Ekim) ve Arşidük Ferdinand'ın şehirde bulunmaması buna gerekçe gösterildi. Böylece 18 Ekim'de ordu ağırlıklarıyla birlikte tamamen çekilmiş bulunuyordu (Bernhauer, s. 27). 1532 Alman seferi, 1566 Sigetvar ve nihayet Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın 1663 Macaristan seferi yönünü her an Viyana'ya çevirmeye hazır potansiyel tehlikeler oluşturmaya devam etti. Osmanlı ordusunun kapılarına ne zaman dayanacağı kâbusu 1683'te gerçekleştiğinde bunun şehrin kurtulması dışında büyük bir Türk bozgunuyla neticeleneceğinin hayali dahi mümkün değildi. İlk muhasaranın aksine savaşın doğrudan hedefi seçilerek hazırlıkların ona göre yapıldığı ikinci muhasara 14 Temmuz – 12 Eylül arasında devam etmişti ve bunun başarıyla sonuçlanması kuvvetle mümkün görünüyordu. Mart sonunda Edirne'de toplanan Osmanlı ordusu, bu tarihten itibaren Avrupa'da özellikle Papa XI. Innocent önderliğinde Alman âlemi yanında Lehistan'ı da içine alan, ardından Venedik'le Rusya'nın da katılacağı büyük bir ittifakın meydana gelmesine

yol açtı. İstolni Belgrad'a varıldığında Viyana'nın hedef alındığı resmen açıklandı. Bu karar Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın bir emrivâkisi olmakla beraber IV. Mehmed tarafından onaylandı. Viyana'da ise Kayzer I. Leopold ve ahali den 80.000 kadarı şehirden ayrıldı. Passau'ya giden kayzer bir kurtarma ordusu teşkili için çalışmalarını buradan yürüttü. Şehrin savunması Kont Ernst Rüdiger von Starhemberg'e havale edildi. Savunmacılar için gayet zorlu geçen muhasara, Lehistan Kralı Sobieski kumandasında yola çıkan kurtarma ordusunun müdahalesiyle büyük bir felâketle sonuçlandı ve mücadelenin Karlofça Antlaşması ile (1699) bitecek genel bir savaşa dönüşmesine yol açtı.

Türk tehlikesinin savuşturulması ve bunun kalıcı hale gelmesi, Erdel'den Adriyatik'e kadar uzanan bütün Avusturya serhaddi boyunca büyük bir rahatlama getirirken bu zaferlere eşlik edenler giderek kahramanlıklarıyla efsaneleştirilmeye ve abartılı biçimde yüceltilmeye başlandı. Viyana'da resim, heykel ve edebiyat alanında yenilen Türkler'le ilgili sayısız eser üretilmeye başlanırken geri çekilmek ve savaşları artık kendi sınırları içinde göğüslemek zorunda kalan Osmanlı'nın muhayyilesinde bu şehirle ilgili söylemler tamamen etkisini kaybetti ve kısa zamanda unutulma raddelerine geldi. Avusturya tarih yazımında şehrin ilk muhasarasıyla ilgili müstakil anlatımlar XIX. yüzyılda kaleme alınan genel tarihlerin içinde yer alır. Genelde fazla ilgilenilmeden kalan bu olay Türk tehdidinin bertaraf edilmesiyle giderek daha çok popüler tarih yazılımının konusu haline gelir. İkinci muhasaranın zaferle sonuçlanmasının da ilâvesiyle Türkler'e karşı kazanılan savaşlar bu tür yazımların ana malzemesini ve yüzyıllar boyunca Türkler karşısında uğranılan yenilgilerin âdeta intikamının alınmak istendiği, her türlü olumsuzluklarla yüklü aşağılama furçasının esasını teşkil eder. Viyana öngörülen belirli bir zamanda müslümanların eline geçeceğine inanılan bir şehirdi. Şehrin daha kuruluş anında Hz. İsa'nın havârisi Simon Petrus (Evliya Çelebi'nin ifadesiyle Şem'ün-ı Safâ, *Seyahatnâme*, VII, 248-Teply, *Türkische Sagen und Legenden*, s. 16) Sultan Süleyman tarafından yapılacak muhasaranın bir netice vermeyeceği, ancak Sultan (IV.) Mehmed zamanındakinden çekinilmesi ve Türkler'le hemen barış yapılması gerektiği kehanetinde bulunur.

8 Haziran 1665'te Kara Mehmed Paşa'nın sefâret heyeti içinde Viyana'ya giden Evliya Çelebi şehri bir kitap hacminde (*Seyahatnâme*, VII, 223-327; Almanca'sı, R. Kreutel – E. Prokosch, s. 55-263) etraflı bir anlatımla Türk okuyucusuna tanıtan tek yazardır. Doğudan batıya badem şeklinde uzandığını belirttiği Beç Kalesi'ni özellikle askerî yönden işe yarayabilecek gözlemleriyle tarif eder. Kale Tuna kenarında kalın, sağlam ve dayanıklı beş adım genişliğinde tuğla, Beç suyu tarafında ise daha alçak olmakla beraber daha kalın ve derin temelli büyük taş duvarlarla çevrilidir. Şehrin bu kıyısı, hâsılâtı 400.000 altın tutan gümrük ve mahzenlerin bulunduğu ve pek çok malın getirildiği bir iskele mahallidir. On adet büyük tabyasının Beç suyu tarafı 2000 adımdır ve bunların her birinde elişer parça balyemez topu yer alır. Kalenin tamamında her birinde kırk elli balyemez topu bulunan yirmi yedi tabya mevcuttur. Nehre açılan küçük kapılar dışında beşi ana yol kapısı olmak üzere şehrin sekiz büyük kapısı vardır. Kalenin etrafı büyük hendeklerle çevrilidir, Tuna kenarındaki iki kat duvar önünde hendek yoktur. Kalenin genel çevre uzunluğu 21.550 adımdır. Dayanıkl bir hisar ve şanı yüce amansız bir Alman kalesi olarak nitelediği Viyana için Evliya Çelebi'nin dileği burasını Cenâb-ı Hakk'ın iman sahiplerine nasip etmesidir. Şehrin dışında varoşlardaki yerleşime Evliya Çelebi de dikkati çekmiş, buraların ekili, bahçeli evler ve saraylarla, kilise ve manastır, han ve dükkân-

Viyana'da Türk işareti taşıyan kilise kuleleri ile St. Stephan Katedrali üzerine konulan Türk âlemi (1686'da indirilmiştir)

St. Stephan Katedrali'ndeki Türk aleminin Alman bayrağı ile değiştirilmesini gösteren 1930'lu yıllara ait kartpostal

larla donatılmış mevcut zenginliğine vurgu yaparken gazilerin ufukta görünen kızılma hayallerine canlılık kazandırmak ister gibidir. Viyana, Türk askerlerinin “ganim” tarihinde meydana gelecek “ganimet gününe” hazırlanmak üzere (*Seyahatnâme*, VII, 248) hendekler, şarmpollar ve tabyalar inşasıyla devamlı takviye edilerek müstahkem hale getirilen, her bir köşesinden yükselen burç ve tabyalarıyla âdetâ Elburz dağına dönüştürülen “lânetli” bir kaledir. Bu niteleme muhtemelen ikinci muhasaranın bozgunla biten hikâyesinden etkilenmenin bir sonucudur.

Şehrin doğu istikametinde Budin ve Esterгон tarafına açılan Frenk Kapısı'ndan girilip 1000 adım kadar ilerlediğinde İstanbul'daki Divanyolu'na benzer bir cadde üzerinde İmparator Sarayı yer alır. Doğru istikametine açılan kapısı Saray Kapısı adını taşır. Bunun hendeğinin elli adım ötesinde Beç suyu akar. Burada beş gözlü büyük bir köprü vardır. Saray Kapısı önündeki mürver ağacı (Teplý, *Türkische Sagen und Legenden*, s. 26) çok büyük ve emsalsiz bir ağaç olup Evliya Çelebi'nin kaleminde bir İslâm velisine dönüştürülen Şem'un-ı Safâ'nın elindeki asâyı toprağa daldırması ile yetişmiştir. Efsane ve gerçeklerle örülü anlatım içinde Aziz Stefan Katedrali'nin 770 basamaklı çan kulesi üzerindeki altın top ve bunun üzerine Türk alâmeti olarak oturtulan hilâl ve güneş-yıldız alemleri Türkler'den ziyade Viyanalıların ilgisini çekmiş ve ezeli düşmanı tem-

sil eden böyle bir işaretin kutsal kilisenin tepesinde ne aradığına dair mâkul bir açıklama yapılamamasının sıkıntısı yaşanmıştır. 1529 muhasarasında, kilisenin kulesinin ilerideki fetihle camiye çevrileceğinden minare vazifesini göreceğini öngörek top ateşiyle yıktırmaktan imtina eden Kanûnî Sultan Süleyman, “150 okka saf altın”dan döktürdüğü bir topu sonraki muhasaralarda dokunulmazlığına işaret etmek üzere Arşidük Ferdinand'a göndermiş ve bu “Ungurus Alamanı kızılması”nı kulenin tepesine koymasını istemiştir. Türkler uzaklaştıktan sonra Arşidük Ferdinand bu topun üzerine üstünlük nişanesi şeklinde altın ay ve gümüşten bir güneş-yıldız tasviri oturtmuştur (Evliya Çelebi, s. 238; Teplý, *Türkische Sagen und Legenden*, s. 34). Diğer bir söylem olarak hilâl ve güneş-yıldız işaretinin kulenin tepesindeki haç yerine konulmak üzere gönderildiğine dair kayıt (Cantemir, I, 288) konunun ruhuna ve tarihsel gerçekliğe daha uygun düşmektedir. Bu işaretin Ortaçağ'lardan kalma mânevî ve maddî gücün sembolü olduğuna ve daha 1516'da kulenin tepesine yerleştirildiğine dair ileri sürülen yorumlar (Tomenendal, s. 169), müslümanların timsalleri olarak yücelttikleri hilâl işaretinin bir hristiyan katedralinin tepesinde ne aradığı sorusuna tatmin edici bir cevap teşkil etmemiştir. Nitekim ay-yıldız alâmeti II. Viyana Muhasarası'nın kaldırılmasının ardından hemen sökülmemiştir. Bu iş için Türk hezimetinin kalıcılı-

ğı beklenmiş, 1686 yazında Belgrad'ın muhasara edilmesinden sonra üç yıl daha geçmesi icap etmiştir ki bu da Türk tehdidinin tekrar geri dönebileceği korkusundan kaynaklanan ciddi bir tereddüt dolayısıyla müslüman aleminin ne anlama geldiğine işaret eder. Söz konusu alâmet 15 Temmuz 1686 tarihinde sökülmüş ve 14 Eylül'de yerine bir haç-yıldız takılmıştır. Hareketsiz olan bu alem rüzgâra dayanamayıp kırıldığından 1687 yılı Temmuz-Ekim ayları içinde tepeye haç ve bir rüzgâr horozu yerleştirilmiştir (Teplý, *Türkische Sagen und Legenden*, s. 52). Evliya Çelebi'nin “üzerine kuş konamaz, rüzgârda fırıldak gibi döner bir haçlı çark” şeklinde tarif ettiği bu değişikliğe değinen anlatımı (*Seyahatnâme*, VII, 238-239), kendisinin 1687'de hayatta bulunması gerektiği gibi ayrıca çok önemli bir çıkarımı imkân dahiline sokmuştur (Teplý, *Türkische Sagen und Legenden*, s. 52-54). Türk alâmeti ise bugün, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ve Vidin Seraskeri Abaza Kör Hüseyin Paşa'nın mezarlarından çıkarılan kafatasları ve Avusturyalıların yanında diğer Alman dünyasından gelen sade askerinden kumandanına kadar müttefik kuvvetlerin uyguladıkları bir ayıp şeklinde işgal ettikleri yerlerdeki mezarları tahrip ve Türk kafatasları ve kemiklerini zafer nişanesi diye memleketlerine götürmeleri âdetinin bir kalıntısı olarak daha bazı zafer ganimetleriyle beraber (mezar taşları, çeşitli binalardan sökülen kitâbeler) şehrin Tarih Müzesi'n-

1638'de Viyana'nın genel görünüşünü tasvir eden gravür

VİYANA

de sergilenmektedir. Zafer nişanesi diye sergilenen kafatasları utandırılması gereken bir teşhir olarak ayıplandığından yakın zamanlarda nihayet mahzene kaldırılmıştır.

Viyana-İstanbul arasında gidip gelen elçiler iki devlet arasındaki diplomatik yoğunluğu gösteren önemli bir ölçektir. 1488-1792 yılları arasında İstanbul'a gelen 130 imparatorluk elçisine karşılık Viyana'ya giden Türk elçilerinin sayısı seksen-doksan kadardır (Teply, *Österreich in Geschichte*, s. 14). Bunların da Avusturya tarafından gelenlerin aksine ikamet elçileri olmadığı bilinmektedir. Avrupa'nın önde gelen bazı merkezlerinde ikamet elçiliklerinin ihdası III. Selim devrinde gerçekleşti. Viyana'ya ilk ikamet elçisi olarak İbrâhim Afif Efendi tayin edildi ve itimatnâmesini 1797 Eylül ayında sundu (Kuran, s. 43). Elçiliğin Osmanlı Devleti'nin başından itibaren, hatta II. Abdülhamid döneminde bile Viyana'da bir kira evinde temsil edilmesi (Ak-yıldız, s. 147), geç başlayan münasebetlerin artık tamamen önemini yitirmiş ve sıradan bir komşuluk ilişkisine indirgenmiş olduğunu göstermektedir. Viyana'da ilk Türk diplomatik temsilciliği şehbender (konsolos) adıyla 1718 Pasarofça Antlaşması ile sağlandı ve 1726'da Viyana'ya gönderilen Kazgancızâde Ömer Ağa âdetâ bir ikamet elçisi gibi orada bulunan ilk Osmanlı diplomatı oldu (Çelebizâde Âsım, s. 307-308; Uzunçarşılı, IV/1, s. 151). 1665'te Viyana'ya sefirlik vazifesiyle gönderilen İbrâhim Paşa'nın kethüdâlığını yapan ve birtakım tanışıklıklar peyda eden Ömer Ağa bu vazifeyi 1732 yılına kadar sürdürdü. Osmanlı tüccarlarının işlerine bakmak, onların rahatça gidip gelmelerini sağlamak, vâris bırakmadan ölenlerin terekelerine devlet adına el koymak, çeşitli yerlere ticarî imtiyazlarla vekiller tayin etmek gibi yetkilerle donatıldı. Ömer Ağa

ayrıca İbrâhim Müteferrika'nın sipariş ettiği haritaları temin etti, hatta Viyana'da bir cami açılması talebinde bulundu. Nihayet gerçek bir elçi gibi davranmasından ötürü baştan beri böyle bir temsilciliği içine sindirememiş olan Avusturya'nın rahatsızlığına ve istenmeyen adam olarak geri dönmesi için çeşitli girişimlerde bulunulmasına yol açtı (Wurm, XLII [1992], s. 169 vd.). Pasarofça'ya istinaden yapılan ticaret antlaşmasıyla Osmanlı vatandaşları Viyana'ya serbestçe girebilme hakkını elde ettiğinden müslüman ve gayri müslim tüccar şehre gidip gelmeye başladı (Tomenendal, s. 57). Osmanlı vatandaşları oldukları için yahudiler yerli yahudiler gibi horlanmadı ve şehre giriş resmini ödemek zorunda kalmadı. Osmanlı yahudilerinin sayısı 1761'den itibaren artış gösterdi. Bunlar Avusturya'da uygulanan yahudilerle ilgili kısıtlamalardan etkilenmediler. XIX. yüzyılın sonlarında yaklaşık 800 kişi Osmanlı vatandaşı olarak Viyana'da yaşamaktaydı. Nazi Almanyası'nın 1938'deki ilhakında elli kadar Türk yahudi pasaportlarını ibraz ederek tâciz edilmeden şehri terkedebildiler. Viyana'daki Türk-Yahudi Sinagogu 1885-1887 yılları arasında inşa edildi. Giriş avlusunda Franz Joseph ile II. Abdülhamid'in resimleri asılıdır. Bu sinagog Türk Mâbedi (Türkischer Tempel) olarak anılmıştır.

Avrupa ülkelerine yaptığı seyahat esnasında Viyana'ya resmî bir ziyaret gerçekleştiren ilk ve son Osmanlı padişahı Abdülaziz'dir. 27-30 Temmuz 1867'de Viyana'da bulunan Abdülaziz, Schonbrunn Sarayı'nda ikamet etti, çeşitli etkinliklere katıldı. Viyana, Osmanlı Devleti'yle gelişen savaşlar ve siyasî münasebetler sebebiyle XV. yüzyıl ortalarından itibaren Türk dilinin öğretilmesinin merkezi haline geldi. XVI. yüzyılın ikinci yarısında Viyana'da dil öğrenimi için üniversitede bir kürsü ihdas

edildi; 1674'te verilmeye başlanan Şarkiyat eğitimi giderek akademik bir mahiyet aldı. Saray tercümanı François à Mesgnien Meninski'nin dört ciltlik çok dilli büyük sözlüğü 1680-1687 yılları arasında Viyana'da basıldı. II. Viyana Muhasarası esnasında matbaa, hurufat ve basılı eserlerin önemli bir kısmı çıkan yangında zayı oldu. Osmanlı yazma eserleri zaman içinde Viyana'da toplandı ve kütüphanelerin saygınlığını arttıran bir zenginlik göstergesi olarak görüldü. Mevcut Arapça, Farsça ve Türkçe yazma eserlerin Gustav Leberecht Flügel tarafından hazırlanan üç ciltlik katalogu (*Die arabischen, persischen und türkischen Handschriften der kaiserlich und königlichen Hofbibliothek zu Wien*, I-III, 1865-1867) bu durumu yeterince teyit eder. Maria Theresia döneminde ticaret ve diplomatik hizmet sahasındaki ihtiyaca da cevap vermesi beklentisiyle 1754'te Şark Dilleri Akademisi (Akademie der orientalischen Sprachen) kuruldu (von Starkenfels, s. 7). 1886'da üniversitede Şarkiyat Enstitüsü açıldı, Viyana bu sahada günümüze kadar gelen bir merkez olma konumunu korudu. Sahanın büyük ismi şüphesiz ki 1856'da Viyana'da ölen Joseph von Hammer-Purgstall'dir.

İstanbul'a gelerek burada vazife gören fevkalâde ve ikamet elçilerinin iç ve dış siyasi gelişmeler, yaptıkları görüşmeler, devlet adamları, padişah ve ailesi, saray ve başta askerî olmak üzere hemen her konuyla ilgili devletin genel durumunu aktsettiren raporları Osmanlı Devleti'nin tarih yazılımının ana kaynakları arasında yer almaktadır. Özellikle elçilerin hazırladığı, önemli bir kısmı basılmakla beraber yazma nüshalar halinde değerlendirilmeyi bekleyen pek çok sefaretnâme vb. telifat Osmanlı beşerî coğrafyasının tanınması açısından büyük değer ifade etmektedir. Viyana'daki imparatorluk arşivi (Haus-Hof und Staatsarchiv) Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar gelen belge birikimine sahiptir ve 1797'de ortadan kalkan, uzun zamanlardan beri daha önceki yüzyıllarda görülen eski gözlem becerisinin ve belge yoğunluğunun kalmadığı Venedik'teki arşiv zenginliğinin üstünde bir önem arzeder. Bütün bunlara kütüphanelerdeki Osmanlı dönemiyle ilgili bazı unutulmuş, bazı hâlâ keşfedilmeyi bekleyen -Hammer'in dört ciltlik Osmanlı-Avusturya münasebetlerini ele alan yazma eseri gibi- evrak kütüphaneler dışında, özellikle ordu teçhizatı ve her türlü askerî malzeme açısından öne çıkan müzelerde ve saraylarda, çeşitli özel ve resmî mekânlardaki sayısız

Viyana'dan
bir görünüşü

resim, gravür, harita gibi görsel malzeme ve albümler Osmanlı tarihi araştırmaları açısından Viyana'yı hâlâ vazgeçilmez kılmaktadır.

Viyana Müftülük Merkezi (1878-1918). 1878 Berlin Antlaşması ile Bosna-Hersek'i ele geçiren ve 1908'de bunu resmî bir ilhak haline getiren Avusturya-Macaristan idaresi (*Enciklopedija Jugoslavije*, I, 114-115) böylece önemli bir müslüman nüfusu bünyesine almak zorunda kaldı. Bunlarla ilgili din işleri doğrudan Viyana'ya bağlı bir müftülük eliyle yürütüldü. Bosna-Hersek'te de reisülulemâ makamı ihdas edildi (*DİA*, XXXIV, 549-550). İslâm dini 15 Temmuz 1902'de devletin resmen tanıdığı dinler arasına girdi. 1913'te Bosnalı müslümanlar için Viyana'da bir cami yapılması planlandı. Ancak I. Dünya Savaşı sonunda Bosna-Hersek dağılan imparatorluktan ayrıldığı için böyle bir ihtiyaç ortadan kalkmış oldu. Ayrıca İslâm dininin resmî din olarak tanınması durumuna da son verildi. Savaşın ardından sayıları birkaç yüze inen müslümanlar teşkilâtsiz kaldı. 1939'da Viyana'da İslâm Kültür Derneği (Islamischer Kulturbund) kuruldu. İslâm dininin tekrar resmî bir din olarak tanınması 1979'da gerçekleşti. Böylece müslüman topluluğa örgütlenme ve Viyana'da bir mezarlığa sahip olma hakkı veriliyordu. Viyana belediyesinin Hubertusdamm semtinde bağısladığı 8300 m²'lik bir alan içinde 1 Temmuz 1977'de 300 m² üzerine temeli atılan Viyana Camii 20 Kasım 1979'da (1 Muharrem 1400) ibadete açıldı. Kubbe yüksekliği 16,5, minare boyu 32 m. olup imam ve müezzin evi, Kur'an mektebi ve 400 kişilik toplantı salonu bulunmaktadır. 65 milyon şilin tutan yapım masraflarının büyük kısmı Suudi Arabistan tarafından karşılanmıştır. 25 Haziran 1967'de Viyana'da Avusturya ile Türkiye, Mısır, Suudi Arabistan, Endonezya gibi müslüman devlet temsilcileri arasında İslâm Merkezi kuruluş belgesi imzalandı. 1982-1983 ders yılında İslâm dini, ders ki-

taplarına ve eğitim programlarına girdi. Bundan hareketle Viyana'da İslâmî Din Pedagojisi Akademisi (Islamischer Religionspädagogischer Akademie) kuruldu. Akademinin amacı Avusturya'da verilen din dersleri için hoca yetiştirmektir. Viyana'da ayrıca bir İslâm lisesi (Islamisches Gymnasium in Wien) bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VII, 223-327; *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi* (haz. Seyit Ali Kahraman), İstanbul 2011, VII/1, tür.yer.; Ahmed Ağa, *Viyana Kuşatması Günlüğü* (trc. Esat Nermi), İstanbul 1970, tür.yer.; Mustafa Hattî Efendi, *Viyana Sefâretnâmesi* (haz. Ali İbrahim Savaş), Ankara 1999, tür.yer.; D. Cantemir, *Geschichte des osmanischen Reiches nach seinem Anwachsen und Abnehmen*, Hamburg 1745, I, 288; Çelebizâde Âsım, *Tarih*, İstanbul 1282, s. 307-308; *Ebübekir Râtîb Efendi'nin Nemçe Sefâretnâmesi* (haz. Abdullah Uçman), İstanbul 1999, tür.yer.; *Nizâm-ı Cedit'in Kaynaklarından Ebubekir Râtîb Efendi'nin "Büyüklük Layiha"sı* (haz. V. Sema Arkan, doktora tezi, 1996), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, tür.yer.; Vâsîf, *Tarih*, I, 120-132; V. W. E. von Starkenfels, *Die kaiserlich-königliche Orientalische Akademie zu Wien: Ihre Gründung, Fortbildung und gegenwärtige Einrichtung*, Wien 1839, tür.yer.; W. F. A. Bernhauer, *Sulaiman des Gesetzgebers (Kanûnî) Tagebuch auf seinem Feldzuge nach Wien*, Wien 1858, tür.yer.; *Des türkischen Gesandten Resmî Ahmet Efendi gesandtschaftliche Berichte von seinen Gesandtschaften in Wien im Jahre 1757, und in Berlin im Jahre 1763*; Friedrich Nicolai'n önsözüyle, Berlin 1809, tür.yer.; Flügel, *Handschriften*, I-III; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/1, s. 151; Ercümen Kuran, *Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri: 1793-1821*, Ankara 1968, s. 43-46; K. Teply, *Die Einführung des Kaffees in Wien: Georg Franz Koltschitzky-Johannes Diodato-Isaak de Luca*, Wien 1980, tür.yer.; a.mlf., *Türkische Sagen und Legenden um die Kaiserstadt Wien*, Wien-Köln-Graz 1980, tür.yer.; a.mlf., "Türkentaufen in Wien während des grossen Türkenkrieges 1683-1699", *Jahrbuch des Vereins für Geschichte der Stadt Wien*, XXIX, Wien 1973, s. 57-87; a.mlf., "Evliya Çelebi in Wien", *Isl.*, LII (1975), s. 125-131; a.mlf., "Türkische Gesandtschaften nach Wien (1488-1792)", *Österreich in Geschichte und Literatur*, XX, Wien 1976, s. 14-32; a.mlf., "Kızıl Elma. Die grosse türkische Geschichtssage im Lichte der Geschichte und der Volkskunde", *Südost-Forschungen*,

XXXVI, München 1977, s. 78-108; a.mlf., "Der Kopf des Abaza Hüseyin Pascha. Vom 'umgehenden Türken' und von anderem Zeughauss-puk", *Jahrbuch des Vereins für Geschichte der Stadt Wien*, XXXIV (1978), s. 168-179; G. Schreiber, *Edirne'den Viyana Kapılarına Kadar Türklerden Kalan* (trc. Esat Nermi), İstanbul 1982, tür.yer.; R. F. Kreutel – E. Prokosch, *Im Reiche des Goldenen Apfels: Des türkischen Weltenbummlers Evliya Çelebi denkwürdige Reise in das Giauarenland und in die Stadt und Festung Wien anno 1665*, Graz-Wien-Köln 1987, tür.yer.; E. D. Petritsch, "Die Wiener Turkologie vom 16. bis zum 18. Jahrhundert", *Germano-Turcica zur Geschichte des Türkisch-Lernens in den deutschsprachigen Ländern*, Bamberg 1987, s. 25-40; Fuat Sanaç, *Der Gesandtschaftsbericht Mustafa Efendis über die Gesandtschaftsreise nach Wien im Jahre 1730/31* (doktora tezi, 1992), Universität Wien, tür.yer.; K. Tomenendal, *Das türkische Gesicht Wiens: Auf den Spuren der Türken in Wien*, Wien 2000, tür.yer.; Ali Akyıldız, *Sürgün Sefir Sadullah Paşa*, İstanbul 2011, s. 147; R. F. Kreutel, "Ein zeitgenössischer türkischer Plan zur zweiten Belagerung Wiens", *WZKM*, LII (1953), s. 212-228; a.mlf., "Neues zur Evliya-Çelebi Forschung", *Isl.* XLVIII (1972), s. 269-279; a.mlf., "Der Schädel des Kara Mustafa Pascha", *Jahrbuch des Vereins für Geschichte der Stadt Wien*, XXXII-XXXIII (1976-77), s. 63-77; H. Wurm, "Entstehung und Aufhebung des osmanischen Generalkonsulats in Wien (1726-1732)", *Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs*, XLII, Wien 1992, s. 152-187; V. Ç., "Aneksija Bosne i Hercegovine", *Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb 1955, I, 114-115; Muhammed Aruçi, "Reisülulemâ", *DİA*, XXXIV, 549-550.

KEMAL BEYDİLLİ

VİZİR

(bk. GÜNAH).

VODİNA

Yunanistan'ın Makedonya bölgesinde bugün Edessa adını taşıyan tarihi bir şehir.

Yunanistan'ın kuzeyinde, Yunanistan Makedonyası'nın (Ege Makedonyası) idarî birimlerinden (nomos) biri olan Pella nomosunun merkezidir. Deniz seviyesinden 320 m. yükseklikteki bir plato üzerinde yer alır. Selânik körfezinde Ege denizine ulaşan Loudhias nehrine dökülen Vodas çayının küçük kolları şehrin içinden geçer ve doğu tarafında düzlüğün sonunda 70 m. yükseklikte bir şelâle oluşturur. Vodina / Vodena Slav dillerinde "su şehri" anlamına gelir. Arnavutluk'un liman şehri Draç'tan (Durrës) Selânik varisiyle İstanbul'a uzanan tarihi Via Egnatia yolu üzerinde bulunur. Antik dönemden VII. yüzyılın ilk dö-

Vodina'dan bir görünüş